

*Teutsche Lieder zuvor
unterschiedlich, jetzund
aber mit des Herrn Authoris
bewilligung inn ein Opus
zusammen getruckt*
aneb praktický průvodce
konvolutem tisků AZ 38 /
AK XII 17¹

PETR DANĚK – TEREZA DAŇKOVÁ

Ve fondu Národního muzea – Českého muzea hudby v Praze se po několik desetiletí nacházel konvolut, který obsahuje diskantový hlas od sedmnácti tisků německé provenience. Do instituce se dostal v rámci svozů na základě zmocnění Státního úřadu pro věci církevní čj. III-2498/50 ze dne 10. 6. 1950 z Královské kanonie premonstrátů na Strahově. Později mu bylo v souvislosti s jeho zpracováním do fondu Českého muzea hudby přiřazeno přírůstkové číslo 119/67, kterým je dodnes označen. V současné době je celý pramen opět uložen ve Strahovské knihovně. Vrácen byl dne 17. 1. 2012 na základě žádosti původního vlastníka, tedy Královské kanonie premonstrátů na Strahově, podle příloh ze smlouvy o úschově č. 1/2000 z 4. 8. 2000.² Do tohoto fondu konvolut náležel již od roku 1780, kdy ho za opata Václava Mayera klášterní knihovna získala jako součást rozsáhlé knihovny Jana Šebestiána Heidela (1740–1782), pražského berního úředníka a bibliofila. Ihned po koupi celého knižního fondu vznikl na Strahově šestisvazkový katalog tzv. heidelian. V jeho čtvrtém svazku se sign. DJ V 4, fol. 461a, je zaznamenán kompletní obsah konvolutu. Zde se nachází i provizorní signatura, která se Heidelevým knihám dávala,

Tato studie vznikla v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově č. P12, *Historie v interdisciplinární perspektivě*, podprogram *Fontes. Prameny k českým dějinám*.

1) Název příspěvku je inspirován titulem čtvrtého tisku z uvažovaného konvolutu – sbírkou německých písní od Orlanda di Lasso (Norimberk, 1583).

2) Za informace děkuji srdečně Dagmar Štefancové a Markétě Kabelkové, kurátorkám Českého muzea hudby v Praze.

totiž G 56, vepsaná také do „našeho“ exempláře. Za Dlabačova nástupce Jana Adolfa Fischera OPraem (1782–1857) byla provizorní značka nahrazena značkou 21.V.28. Definitivní rekatalogizaci provedl během let 1906–1919 další strahovský knihovník Cyril Antonín Straka OPraem (1868–1927), který konvolutu přidělil signaturu AK XII 17. Tu kniha po restituci a navrácení do původního fondu v roce 2012 opět obdržela.³

Uvažovaný soubor hudebních tisků patří mezi nejobsáhlejší konvoluty vokální polyfonie uložené v České republice.⁴ Badatelská, resp. knihovnická pozornost mu byla věnována bezpochyby již před mnoha lety, neboť jednotlivé položky konvolutu jsou shodnou rukou označeny jako op. 1 – op. 16, s tím, že v tomto číslování je omylem vynechán v pořadí jedenáctý tisk, který je nadepsán, zřejmě dodatečně, jako 10a.⁵ Mladší ruka pak v letech nedávno minulých, asi v souvislosti s již zmíněným zpracováním do fondu AZ Českého muzea hudby, vybavila celý pramen průběžnou foliací v pravém dolním rohu. Na předním přideštlí jsou uvedeny i starší signatury – 21.V.28; G 56. Konvolut si zachoval svůj původní vzhled. Dodnes je svázan do autentické renesanční vazby, která svým opotřebením jasně naznačuje, že hudebnina byla součástí provozovací praxe. I z tohoto pohledu je proto pozoruhodným dokladem osobitého původního výběru repertoáru a jeho řazení. Na předním pruhu koženého pokryvu lepenkových desek, do nichž je konvolut vevázan, bylo slepotiskem vyraženo několik důležitých informací. Vedle označení hlasu (D) se zde uvádí rok 1583, který pravděpodobně určuje dobu sestavení a svázání konvolutu a pořízení jeho vazby. Je zde vyražena i jmenná zkratka nejspíše prvního majitele – WMD. Na předním přideštlí nalezneme provenienční značku dalšího, pozdějšího majitele – *Sum ex libris Joanni Tapperti Die 1665*.⁶ Tisky vyšly v letech 1571–1583, všechny pocházejí z produkce německých tiskáren, a to i v případě, že se jedná o vydání skladeb na italské či francouzské texty.

Pořadí tisků v konvolutu se řídí nikoli podle roku vydání či žánrů, ale podle autorů. Při řazení vycházel sestavovatel zřejmě ze své představy o význačnosti jednotlivých skladatelů, bezpochyby ovlivněné dobou a prostředím, kde se pohyboval. V každém ohledu se výběr autorů zaměřil téměř výhradně na významné osobnosti, které působily ve střední Evropě v 70. letech 16. století. Prvý je uveden Orlando di Lasso, kapelník bavorského vévody, druhý Ivo de Vento, který byl hudebníkem na stejném dvoře. Třetím v pořadí je Alexander Uten-dal, vicekapelník na dvoře Ferdinanda Tyrolského, následuje Jacob Regnart, vicekapelník císařského dvora. Další dva tisky reprezentují tvorbu Johanna Knöfela, který byl v době jejich vydání kapelníkem falckého kurfirsta. Po jednom tisku jsou zastoupeni Johannes Eccard, hudebník ve službách Jakoba Fuggera, a *poeta laureatus*, teolog Ludwig Helmbold.

3) Za objasnění původu a osudu konvolutu v souvislosti se Strahovskou knihovnou děkuji srdečně jejímu kurátorovi Petru Voitovi.

4) Druhý podobně obsáhlý konvolut je uložen ve Vědecké knihovně v Olomouci, sign. 5365. Obsahuje čtrnáct tisků z let 1557–1564, většinou s repertoárem italského madrigalu (Padovano, Lasso, Ruffo, Wert, Micheli). Srov. kupř. STRAKOVÁ, Theodora: *Vokálně polyfonní skladby na Moravě v 16. a na začátku 17. století*, 3. *Hudební instituce na Moravě a jejich repertoár*, Časopis Moravského muzea, Vědy společenské, LXVIII, 1989, s. 149 ad.

5) Toto dodatečné číslování souviselo s uložením pramene do ochranného knihovního obalu, které bylo provedeno ještě v Českém muzeu hudby a nezměnilo se ani po restituci. Na vnitřní straně obalu je vlepena stručná charakteristika pramene.

6) Jméno Johannes Tappertus se nám nepodařilo dále identifikovat.

Závěr konvolutu patří kapelníku saského dvora v Drážďanech Antoniu Scandellovi.⁷ Není bez zajímavosti, že zatímco skladatelé první poloviny sborníku vyznávali víru katolickou, poslední skladatelé v konvolutu jsou buď protestanté (Knöfel, Eccard, Helmbold) nebo pracovali ve službách protestantského dvora (Scandello). Není to určitě náhoda, ale důsledek rozhodnutí či preferencí sestavovatele. Zároveň nelze přehlédnout, že pokud je některý autor zastoupen žánrově odlišnými tisky (Lasso, Regnart, Knöfel), umísťuje sestavovatel konvolutu na své místo tisky motet a pak teprve světskou hudbu (písňe, canzony).

Až na výjimky nesou tisky, které většinou pocházejí z norimberských a mnichovských tiskáren a mají i shodný formát, schematické informace: vedle vymezení obsahu, počtu hlasů, označení konkrétního hlasu hlasové knihy, místa vydání a tiskaře, uvádějí i informaci, že skladby mohou být zpívány nebo podle libosti i hrány na různé hudební nástroje (...*welche gantz lieblich zu singen, und auff allerley Instrumenten zugebrauchen...*). Výjimečně jsou uvedeny další podrobnější údaje, jako kupř. u tisku č. 14 adresa tiskaře (...*Wohnhaftig in der Jüdengassen...*). Řada tisků je vybavena císařským privilegiem, které zapovídalo jejich další přetiskování. Některé tisky informují o podílu autora, příp. editora, na přípravě skladeb k tisku (č. 4: ...*zuvor unterschiedlich, jetzund aber mit des Herrn Authoris bewilligung inn ein Opus zusammen getruckt*; č. 5: ...*componirt, und in den truck gegeben*; č. 6: ...*componirt, corrigirt, und in druck verfertiget...*; č. 15: ...*componiret und in Druck verordnet durch Johannem Steurlein, Smalcaldensen, Stadtschreibern zu Wasungen*).

Obsah konvolutu – charakteristika jednotlivých tisků:

1) 1582, Orlando di Lasso

Sacrae cantiones, quinque vocum, quae cum vivae voci, tum omnis generis instrumentis musicis commodissime applicari possunt. Opus planè novum, nunquam alijs Typis

7) Autoři jsou u jednotlivých tisků označeni jako:

1. Authore Orlando de Lasso, Musicorum apud Illustriss: Bavariae Ducem Guilielmum, &c. Rectore
2. Authore Orlando de Lasso, Illustrissimi Bavariae Ducis Guilielmi, &c. Musici Chori Magistro
3. Authore Orlando de Lasso, Musicorum apud Sereniss: Bavariae Ducem Guilielmum, &c. Rectore
4. Orlandi Lassi, Fürstlichen Bayrischen Capellenmeisters
5. ...Ivonem de Vento, Fürstlichen Bayrischen Musicum
6. ...Ivonem de Vento, Fürst: Bay[rischen] Musicum
7. ...Alexandrum Utenthal, Fürstlichen Durchleuchtigkeit Ertzhertzogen Ferdinandi, rc. Musicum
8. Autore Iacobo Regnart Flandro, Sacrae Caesariae Maiestatis Musico
9. ...Jacobum Regnart Röm. Key. Maiestat, rc. Musicum, und ViceCapellmeister
10. Di Jacomo Regnart Musico della S. C. Maesta, dell'Imperatore Maximilano Secondo
11. Di Iacomo Regnart Vice Maestro di Capella, della S. C.Maesta, dell' Imperatore Rudulpho Secondo
12. A Joanne Knoefelio Silesio, Illustrissimi Electoris Palatini Ludovici &c. Chori Musici Magistro
13. ...Johannem Knöfelium, Churfürst. Pfaltz. Rc. Capellenmeister
14. Iohannem Eccardum Mulhusinum, des Wolgebornen Herrn Jacobi Fuggers Musicum
15. ...M. Ludovicum Helmboldum, Mulhusinum
16. Composti per Messer Antonio Scandello Musico del Illustrissimo & Eccellentissimo Signor Duca Augusto Elettore di Sassonia
17. Composte per Antonio Scandello Maestro de la Capella del Illustriß: ... signor Elettore di Sassonia etc.

excusum: iam pridem summa diligentia compositum, ac sine menda in lucem editum. – München, Adam Berg.

RISM L 938

Celý konvolut začíná souborem pětihlasých motet Orlanda di Lasso (1532–1594), označovaných jako *sacrae cantiones*. Vybaven je privilegiem císaře Rudolfa II., který pro tisky skladeb tohoto autora vystavila císařova dvorní kancelář 15. června 1581. Dedikace datovaná v Mnichově na únorové kalendy roku 1582 je určena městské radě Norimberka. Sbírka obsahuje sopránový hlas šestnácti jednodílných a pěti dvoudílných latinských motet. Stejný tisk, tentokrát v kompletnějším hlasovém obsazení (D, A, T, B), se v Čechách dochoval ještě jako pátá část konvolutu sign. 852 v klášterní knihovně benediktinského opatství v Broumově.⁸ Kompletní tisk měl pět svazků.

2) 1582, Orlando di Lasso

Lectiones sacrae novem, ex libris Hiob excerptae, musicis numeris iam recens compositae: nec non aliae nonnullae piae Cantiones, omnibus qui tam vivae vocis quam Instrumentorum Musicorum cantu non imperitè utuntur, apprimè accommodae. Quatuor vocum. – München, Adam Berg.

RISM L 940

Jako druhý byl do konvolutu zařazen tisk čtyřhlasých lekcí – motet od Orlanda di Lasso podle starozákonní knihy Job. Opět je vybaven zkrácenou verzí císařského privilegia z 15. června 1581, tentokrát v němčině, které zakazuje přetisk uvedených skladeb. Dedikace určená würzburgskému knížeti, biskupu Juliu Echterovi z Mespelbrunnu (1545–1617), je již datována lednovými kalendami 1582.⁹

3) 1582, Orlando di Lasso

Mottetta, sex vocum, typis nondum uspiam excusa: singulari authoris industria iam pridem composita, et praelo submissa. Quibus tam voces humanae, quam cuiusvis generis instrumenta musica concentu non iniucundo applicari possunt. – München, Adam Berg.

RISM L 939

⁸⁾ Srov. DANĚK, Petr: *Historické tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a instrumentální hudby v českých zemích do roku 1630. Se soupisem tisků z let 1488–1628 uložených v Čechách*, KLP, Praha 2015, s. 108, 1582/1.

⁹⁾ Digitální kopie tisku srov.: <http://goo.gl/8LbAqt>.

Třetím v pořadí je opět tisk skladeb Orlanda di Lasso, vydaný v témže roce jako oba předešlé, tedy 1582. I v tomto případě je otištěno latinské císařské privilegium ve zkrácené podobě (*Extractus privilegii Caes: Maiest:*) a dedikace Jakobu Fuggerovi (1542–1598), svobodnému pánovi z Kirchbergu a Weissenhornu, datovaná v Mnichově na březnové kalendy roku vydání. Tisk obsahuje patnáct jednoduchých a jedenáct dvoudílných šestihlasých motet. Vedle diskantového hlasu v tomto konvolutu se v Čechách dochoval ještě tenorový svazek v konvolutu AZ 36 (6) v Národním muzeu – Českém muzeu hudby.¹⁰

4) 1583, Orlando di Lasso

Teutsche Lieder mit fünff Stimmen, zuvor unterschiedlich, jetzund aber mit des Herrn Authoris bewilligung inn ein Opus zusammen getruckt. – Nürnberg, Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes).

RISM L 947

Obsáhlý soubor pětihlasých písní na německé texty Orlanda di Lasso, který je na titulní straně uváděn již jako *Fürstlichen Bayrischen Capellenmeister*, přináší autorovu redakci čtyřiceti dvou skladeb tohoto populárního žánru. Obsahuje oblíbené pijácké a žertovné písně, které vyšly už ve sborníku v roce 1567 (kupř. *Vatter unser im Himmelreich; Der Wein, der schmeckt mir also vol; Im Meyen hört man die Hanen krayen*), zahrnuje i písně z tisku z roku 1572 (*Mein Mann, der ist in Krieg zogen; Es jagt ein Jeger ad.*) a 1576 (*Susannen frumbt; Ich armer Mann; Mein Frau Hilgart ad.*), včetně závěrečného francouzského chansonu *Las, je n'irai plus*. Pořadí písní se odlišuje od tisků, které tomuto vydání předcházely. V úvodu je otištěno císařské privilegium z roku 1581 v němčině, identické s druhým tiskem tohoto konvolutu. Na posledním listu tisku je uvedeno: *Gedruckt zu Nürnberg, Katharinam Gerlach, Joannes vom Berg (haeredes)*.

5) 1571, Ivo de Vento

Newe teutsche Lieder mit vier Stimmen, sampt zwayen Dialogen, deren ainer mid achten, der ander mit sibnen gantz lieblich zu singen und auff allerley Instrumenten zugebrauchen. – München, Adam Berg.

RISM V 1123

Následující tisk čtyřhlasých německých písní od Iva de Vento (1543/45 –1575, Mnichov), který je na úvodní straně označen jako *Fürstlichen Bayrischen Musicus*, je dedikován bavorskému vévodovi Albrechtovi V. Vento působil v době vydání sbírky jako varhaník na mnichovském dvoře. Přestože nejspíš pocházel z Nizozemí, již jako chlapecký zpěvák působil v Mnichově a později byl znám především díky písním v německém jazyce pro 4–6 hlasů. Úspěšně v nich užívá prvků italského madrigalového a villanellového stylu. V roce 1560 se na náklady bavorského vévody učil v Benátkách hře na varhany, a to pod vedením Claudia Merula. Sbíрка obsahuje třináct čtyřhlasých německých písní a dvě, které jsou označeny jako *Dialog*, pro sedm, resp. osm hlasů. Písně mají jeden, dva a v jednom

¹⁰ Srov. DANĚK, op. cit. v pozn. 8, s. 108, 1582/2.

případě (č. 9) i tři díly. Sbíрку zahajuje píseň duchovní, ostatní jsou světské. První vydání této sbírky vyšlo o rok dříve, toto je druhé v pořadí.

6) 1582, Ivo de Vento

Neue Teutsche Geistliche und Weltliche Lieder mit fünf stimmen welche gantz lieblich zu singen und auff allerley Instrumenten zugebrauchen... – München, Adam Berg.

RISM V 1121

Druhá sbírka německých písní od Iva de Vento je datována rokem 1582, jedná se však o přetisk úspěšné sbírky z roku 1569, která obsahuje dvacet šest písní, z nichž šest patří k žánru duchovnímu (úvodní píseň – *Ach Gott was vol ich singen* – má šest částí!) a zbytek ke světské tvorbě. Také údaj na titulní straně, kde se uvádí: *...Durch luonem de Vento, Fürst: Bayr: Musicum Componirt, Corrigirt und in druck fertiget*, potvrzuje novou redakci již vydaných skladeb. Obě sbírky Ventových písní připouštějí, že se skladby mohou hrát i na nástroje: *...und auff allerley Instrumenten zugebrauchen*.

7) 1574, Alexander Utendal

Froeliche neue Teutsche unnd Frantzoesische Lieder lieblich zu singen auch auff allerley Instrumenten zugebrauchen nach sonderer art der Music Componirt mit vier fünff und mehr stimmen. – Nürnberg, Theodor (Dietrich) Gerlach.

RISM U 123

Z tvorby pozoruhodného a dodnes nedoceněného skladatele Alexandra Utendala (cca 1530 – 7. května 1581, Innsbruck) je v konvolutu přivázán tisk německých a francouzských písní vydaných v Norimberku v roce 1574. Nedatovaná dedikace je určena arcivévodovi Ferdinandu Rakouskému, v jehož službách se Utendal v době vydání sbírky nacházel, jak i sám potvrzuje na titulní straně. V arcivévodově doprovodu mj. opakovaně navštívil také Prahu. Kompletní tisk měl pět svazků, v nichž bylo otištěno šest čtyřhlasých, šest pětihlasých a jedna osmihlasá německá píseň. Následovalo pět čtyřhlasých a sedm pětihlasých francouzských písní, z nichž dvě jsou označeny jako villanelly. Jsou krátké, popěvkovité, s několika textovými strofami. Sbíрку uzavírá jedna šestihlasá píseň ve francouzštině – pravděpodobně Utendalově rodném jazyku. Nové vydání této sbírky vyšlo v roce 1586 v tiskárně Kateřiny Gerlachové. Zajímavé je, že na začátku úseku

Fröliche neue Teutsche unnd Frantzoesische Lieder / lieblich zu singen / auch auff allerley Instrumenten zugebrauchen nach sonderer art der Music Componirt mit vier fünff und mehr stimmen. – Nürnberg, Theodor (Dietrich) Gerlach.

francouzských písní, které následují po bloku písní německých, je několik rozmazaných a tudíž nedobře čitelných dobových přípisů, které upozorňují uživatele, že se jedná o texty ve francouzštině.

8) 1577, Jacob Regnart

Aliquot cantiones, vulgo motecta appellatae, ex veteri atque novo testamento collectae, quatuor vocum. Auctore Iacobo Regnart Flandro, Sac: Caes: Mai: musico. – Nürnberg, Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes).

RISM R 732

Sacrae Caesariae Maiestatis Musico Jacob Regnart (cca 1540 – 16. 10. 1599, Praha) prožil bohatý život ve službách Habsburků na trase Vídeň – Praha – Innsbruck. Začal jako zpěvák pod vedením Jacoba Vaeta, na počátku osmdesátých let byl vicekapelníkem pražského rudolfínského dvora, v letech 1585–1596 pak kapelníkem v Innsbrucku. V roce 1598 se vrací do Prahy, kde záhy umírá. Zanechal po sobě bohatou tvorbu duchovní i světskou. Konvolut obsahuje norimberský tisk jeho čtyřhlasých motet z roku 1577. Zahrnuje dvacet čtyři skladeb o jednom až třech dílech na texty z Nového i Starého zákona, přičemž dvanáctá a dvacátá prvá skladba nesou označení *Ad aequales*. Dedikace datovaná květnem 1577 je určena Victoru Augustovi Fuggerovi (1547–1586), baronovi z Kirchbergu a Wiessenhornu. Titulní list uvádí, že je tento tisk vybaven císařským privilegiem na šest let: *...Cum gratia & Privilegio Caesariae Maiestatis ad annos sex*. Přetisk uvedeného privilegia však v dochovaném discantovém hlase není uveden.

9) 1580, Jacob Regnart

Newe kurtzweilige Teutsche Lieder, mit fünff stimmen, welche gantz lieblich zu singen, und auff allerley Instrumenten zugebrauchen, Componirt Durch Jacobum Regnart Röm: Key: Maiestat: etc. Musicum und ViceCapellmeister. – Nürnberg, Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes).

RISM R 751

Další Regnartova sbírka obsahuje pětihlasé písně na německé texty. Regnart se zde označuje jako: *...Röm. Key. Maiestat, etc. Musicum und ViceCapellmeister*. Titulní stránka dále upozorňuje, že skladby nemohou být přetiskovány bez povolení císaře: *...Mit Röm. Key. Mai. Freiheit nicht nachzudrucken*. Obavy autora byly na místě. Regnartovy světské písně a canzony byly vzhledem k jejich oblíbě opakovaně vydávány, napodobovány a upravovány. Uvedená sbírka vyšla v tiskárně Kateřiny Gerlachové ještě o šest let později. Obsahuje šestnáct písní o různém počtu částí. Deset písní je jednodílných, jedna dvoudílná, čtyři jsou složeny ze čtyř částí a jedna – známá *Ein mals in einem tiefen tal* – má šest částí.¹¹

10) 1580 (1574?), Jacob Regnart

Il primo libro delle canzone italiane a cinque voci. Novamente poste in luce. – Nürnberg, Katharina Gerlach (?)

RISM R 738, 739, 740

¹¹⁾ Digitální kopie tisku srov.: <http://goo.gl/8LbAqt>.

V konvolutu dále následují první a druhá kniha italských canzonet Jacoba Regnarta. Prvý tisk nemá na titulním listu uveden ani rok vydání, ani tiskaře, pouze místo vydání – Norimberk. Vídeňská dedikace z 21. dubna 1574 je určena arcivévodovi, pozdějšímu císaři Rudolfovi II. Sbírkou obsahuje šestnáct pětihlasých canzonet. Tento exemplář je poměrně vzácný a v odborné literatuře neexistuje úplná shoda v určení roku jeho vydání. Obsahem se

zřejmě jedná o druhé vydání Regnartova tisku canzonet z roku 1574, který vyšel ve Vídni u Johanna Maira.¹² Pro jeho přiřazení k roku 1580 a k tiskárně Kateřiny Gerlachové nás vede i typografická totožnost s tiskem druhé knihy canzon, která v konvolutu následuje.¹³

11) 1581, Jacob Regnart

Il secundo libro delle Canzone Italiane a cinque voci. Novamente poste in luce. – Nürnberg, Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes).

RISM R 753

Pokračování pětihlasých canzonet vyšlo až v roce 1581 opět v Norimberku. Nedatovaná dedikace v italštině je určena Jiřímu III., vévodovi z Montfortu (cca 1550–1590), který si vzal za manželku Annu z Lobkovic, dceru Mikuláše Popela z Lobkovic. Tisk obsahuje osmnáct jednodílných canzonet. Autor je označen jako vicekapelník císařského dvora. Označení tiskárny, vnočení i místa vydání je uvedeno na konci tisku: *Noribergae, Imprimebatur in officina Catharinae Gerlachin, et Haeredum Johannis Montani CIO IO LXXXI.* Vzhledem k tomu, že tisk má totožnou úpravu titulní strany jako vydání předcházející první knihy Regnartových canzonet, a to včetně ozdobných mědirytů a úpravy nototisku, je zřejmé, že se jedná o tutéž tiskárnu, jak jsme již výše uvedli. Prvá i druhá kniha Regnartových italských canzonet se dočkaly vydání v německém překladu v roce 1595.¹⁴

12) Srov. RISM R 738, dále kupř. PASS, Walter: *Thematischer Katalog sämtlicher Werke Jacob Regnarts (ca. 1540-1599)*, *Tabulae Musicae Austriacae*, Bd. V, Wien 1969, s. 46. Walter Pass uvádí, že se ve fondu Českého muzea hudby nachází sopránový svazek prvního vydání těchto canzonet. Nebyl však nalezen. Možná se jedná o mylné zařazení exempláře, který patří do námi analyzovaného konvolutu. Exemplář v tomto svazku byl nejspíše vydán v roce 1580, srov.: <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/searchresults?query=Jakob+Regnart>.

13) Digitální kopie tisku srov.: <http://goo.gl/BWmJUA>.

14) Digitální kopie tisku srov.: <http://goo.gl/w67fBU>.

12) 1580, Johann Knöfel

Cantiones piae, sex et quinque vocibus, tam voci humanae, quam instrumentis musicis accommodatae, harmonicis numeris concinnatae. – Nürnberg, Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes).

RISM K 991

Dva tisky skladeb slezského skladatele Johanna Knöfela uvedené v analyzovaném konvolutu dokládají oblibu tohoto autora v Českých zemích (pokud předpokládáme bohemikální provenienci konvolutu). Knöfelovi doposud nebyla českou muzikologií věnována dostatečná pozornost, přitom existuje řada indicií, že měl k českému prostředí velice blízko a že v Čechách, resp. v Praze, opakovaně působil. V roce 1592 vydal v Praze v tiskárně Jiřího Nigrina tisk *Novae melodiae* a ve stejném období působil i v kostele sv. Jindřicha na Novém Městě pražském. Na titulním listu norimberského tisku z roku 1580, zařazeného v konvolutu na prvním místě, je však označen jako *Chori Musici Magistro* falckého kurfirsta. Svému mecenáši kurfiřtu Ludvíku VI. Falckému (1539–1583) věnoval též tento tisk, který vedle dedikace zahajuje i elegie německého humanisty, básníka a hudebníka Sebastianiana Pichselia (1535–1582) na autora sbírky. Tisk obsahuje deset pětihlasých a stejný počet šestihlasých skladeb. V závěru páté skladby *Fundamenta eius in montibus sanctis* (žalm 86) se nachází dobový vpisec, který vypovídá o provozovací praxi. Uvádí první verš 69. žalmu, který byl zřejmě v souvislosti s interpretací následujícího moteta intonován jednohlase, pseudochorálně, před vlastním polyfonním, pětihlasým pokračováním. Podobný přípis nalezneme i u sedmnácté skladby *Haec dies, quam fecit dominus*, a to u její prvé a třetí části.¹⁵

13) 1581, Johann Knöfel

Neue Teutsche Liedlein mit fünf Stimmen. Welche den mehrern theil den brauch diser Welt beschreiben und anzeigen, als nemlich von untrew der Leute, von vil zusagen und wenig halten, von guten Worten und falschem hertzen. Darunter auch andere fröliche zur Collation und freuden wol dienende Gesenglein eingemischt und gemenget. Welche alle also gemacht, dass sie mit Menschlicher stimm, und auff Instrumenten, nach eines jeden gefallen können gebrauchet werden. – Nürnberg, Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes).

RISM K 992

Následující Knöfelova sbírka je zvláštní svým obsahem. Zachycuje dvacet tři pětihlasých německých písní moralizujícího charakteru. Nalezneme v ní i zhudebněné symbolum na falckraběte Ludvíka VI., jeho manželku kněžnu Elisabeth (1539–1582), kurfiřta Ruprechta (?), zhudebnění textu o opovrhování hudbou (*Von veracht der Music*) či skladby o opilství (*Von der Trunckenheit*), lidské vrtkavosti (*Von unbeständigkeit der Menschen*) a falešném jazyku (*Von falschen zungen*). V závěru je otištěna pozoruhodná skladba *Ad genus chromaticum* a osmihlasé zhudebnění básně *Wie man der Welt kan recht thun nicht*. Předmluva, resp. dedikace městské radě a primátorovi města Ambergu, je datována na svátek

15) Digitální kopie tisku srov.: <http://goo.gl/kSbtGh>.

sv. Petra a Pavla v Heidelbergu v roce 1581. Tisk se také zaštiťuje císařskou ochranou proti přetisku.¹⁶

14) 1578, Johannes Eccard

Neue deutsche Lieder, mit Vieren und Fünf Stimmen, gantz lieblich zu singen, und auf allerley Musicalischen Instrumenten, zu gebrauchen, mit besonderm fleiss und Observation Componieret... – Mühlhausen, Georg Hantsch.

RISM E 170

Johannes Eccard (1553–1611) byl v době vydání tohoto tisku kapelníkem rodu Fuggerů. Potvrzuje to i dedikace celého tisku, datovaná v Augsburgu dnem sv. Bartoloměje. Adresáty jsou Hans a Jakob Fuggerové. Tisk byl vydán v rodném městě skladatelově, tedy v Mühlhausenu. Obsahuje dvanáct pětilasých a dvanáct šestilasých písní na německé texty. Eccard byl žákem Ludwiga Helmbolda, který je v konvolutu zastoupen následujícím tiskem.¹⁷

15) 1575, Ludwig Helmbold – Johann Steurlein

XXI. Geistliche Lieder, den Gottseligen Christen zugerichtet. Durch M. Ludovicum Helmboldum Mulhusinum. Und nu mit Vier Stimmen Componiret und in Druck verordnet durch Johannem Steurlein Smalcaldensem, Stadtschreibern zu Wasungen. – Erfurt, Georg Baumann.

RISM S 6030

Německý skladatel Ludwig Helmbold (1532–1598) svým způsobem do vybrané skupiny kapelníků a vícekapelníků, kteří jsou zastoupeni v uvažovaném konvolutu, nepatří. Znám a oceňován byl ve své době spíše jako básník, autor textů hymnů a ód. V souvislosti s touto jeho tvůrčí činností mu také císař Maxmilián II. udělil v roce 1565 titul *poeta laureatus*. Působil v Mühlhausenu, Lipsku a Erfurtu, a to především v úloze protestantského básníka a teologa. Nejbližší z našeho souboru skladatelů mu byl Johannes Eccard, ať již místem narození, tak i náboženskou orientací a osobní blízkostí vztahu žák/učitel. Sbírka obsahuje Helmboldovy interpretačně jednodušší strofické písně na protestantské texty v čtyřhlasé úpravě jeho mladšího vrstevníka, německého evangelického básníka a skladatele Johanna Steurleina (1546–1613), kterému císař Rudolf II. udělil titul *poeta laureatus*.

16) 1572, Antonio Scandello

El primo libro de le canzoni napolitane a IIII. voci, composti per messer Antonio Scandello musico del Illustrissimo & Eccellentissimo Signor Duca Augusto Elettor di Sassonia novamente Dati in Luce. – Nürnberg, Viduae & Haeredum ... Ulrich Neuber.

RISM S 1146

Ve dvou závěrečných tiscích konvolutu jsou zařazeny světské canzoni neapolského typu, jejichž autorem je italský skladatel Antonio Scandello (1517–1580), který větší část

16) Digitální kopie tisku srov.: <http://goo.gl/wTqPiM>.

17) Digitální kopie diskantového hlasu tohoto tisku srov.: <http://goo.gl/g30pc0>.

svého života strávil ve službách saského dvora v Drážďanech. Hudební dráhu započal v severní Itálii v Bergamu a Tridentu jako hráč na cornet. V roce 1549 byl získán do služeb kurfiřta Moritze Saského (1521–1553) v Drážďanech. Hodně cestoval do Itálie a udržoval kontakt s řadou hudebních souborů na německých dvorech a v městech (Augsburg, Regensburg, Wrocław). Jeho tvorba je rozsáhlá a zahrnuje všechny hudební druhy a žánry užívané v období vrcholné renesance, včetně *Pašijí* a tzv. *Auferstehungshistorie*, které patří spíše do repertoáru protestantského. Osobitě využíval italských i německých vlivů. Velké popularity dosáhly jeho světské písně typu villanell a canzon, které byly opakovaně vydávány s italskými i německými texty. Prvý tisk je dedikován saskému vévodovi Augustovi (1526–1583) a datován 15. březnem roku 1566. Exemplář vevázaný do konvolutu představuje další vydání této populární sbírky, a to z roku 1572. Obsahuje dvacet čtyři jednoduchých skladeb.

17) 1577, Antonio Scandello

Il secondo libro dele canzone napolitane, à quattro & à cinque voci. Composte per Antonio Scandello Maestro de la Capella del Illustriss: et Excellentiss: signor Elettore di Sassonia et c. novamente date in luce. – München, Adam Berg.

RISM S 1156

Tisk druhé knihy čtyř a pětihlasých canzonet Antonia Scandella vyšel v Mnichově u Adama Berga. V nedatovaném věnování připisuje autor toto své dílo arciknížeti Ferdinandovi Tyrolskému (1529–1595). Obsahuje dvanáct čtyřhlasých a stejný počet pětihlasých skladeb.

Přehled hudebních tisků v konvolutu AZ 38 / AK XII 17

Pořadí	Rok vydání	Místo	Tiskař	Autor	Obsah/druh – žánr	Počet hlasů kompletního souboru
1	1582	Mnichov	Adam Berg	Orlando di Lasso	latinská moteta	5
2	1582	Mnichov	Adam Berg	Orlando di Lasso	lekce podle Joba	4
3	1582	Mnichov	Adam Berg	Orlando di Lasso	latinská moteta	6
4	1583	Norimberk	Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes)	Orlando di Lasso	německé písně a francouzský chan- son	5
5	1571	Mnichov	Adam Berg	Ivo de Vento	německé písně	4, 7, 8
6	1582	Mnichov	Adam Berg	Ivo de Vento	německé světské i duchovní písně	5
7	1574	Norimberk	Theodor (Dietrich) Gerlach	Alexander Utendal	německé a francouz- ské světské písně	4, 5 a více
8	1580	Norimberk	Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes)	Jacob Regnart	latinská moteta	4
9	1580	Norimberk	Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes)	Jacob Regnart	německé písně	5
10	1580?	Norimberk	Katharina Gerlach (?)	Jacob Regnart	italské canzony	5
11	1581	Norimberk	Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes)	Jacob Regnart	italské canzony	5
12	1580	Norimberk	Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes)	Johann Knöfel	latinská moteta	5–6
13	1581	Norimberk	Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes)	Johann Knöfel	německé písně	6
14	1578	Mülhausen	Georg Hantsch	Johannes Eccard	německé písně	4, 5
15	1575	Erfurt	Georg Baumann	Ludwig Helmbold / Johann Steurlein	německé duchovní písně	4
16	1572	Norimberk	Ulrich Neuber	Antonio Scandello	italské canzony	4
17	1577	Mnichov	Adam Berg	Antonio Scandello	italské canzony	4, 5

Závěr

V období vrcholné renesance bylo zvykem vázat hudební (i nehudební) tisky do konvolutů. Na území naší republiky se jich dochovala celá řada. Jen výjimečně se zachoval hudební tisk svázaný samostatně,¹⁸ či dokonce bez vazby.¹⁹ Do konvolutů byly samozřejmě svazovány nejen tisky, ale i rukopisy.²⁰ Každý konvolut je příkladem majitelova jedinečného výběru autorů a skladeb. Konvolut AZ 38 / AK XII 17, kterým jsme se zabývali, nese řadu známek skutečně osobitého zájmu uživatele o určitý okruh skladatelských jmen a složení repertoáru. Obsahuje celkem 401 skladeb (147 motet, 82 italských canzon, zbytek německé a částečně i francouzské vícehlasé písně). Preferováni jsou především autoři spjatí se středoevropskými dvory a městy (Mnichov, Praha, Drážďany, Innsbruck, Augsburg, Regensburg, Wrocław). Zároveň nelze přehlédnout i možnou českou provenienci pramene či spíše jeho blízkost rudolfínské hudební kultuře, která je dána řadou aspektů (dedikace císaři, členům habsburského rodu či šlechtě s dvorem spřízněné, císařská nobilitace autorů, císařská privilegia k tisku, působení skladatelů v císařských službách). Zastoupení autoři představují ve své době a v uvedeném geografickém prostoru převážně známá skladatelská jména. Výběr preferuje vedle univerzální latiny zejména němčinu, a to v takové míře, že lze hypoteticky uvažovat o majiteli, jehož hlavním či rodným jazykem byl právě jazyk německý. Svědčí o tom i četná přítomnost německých písní různého typu, včetně zvláštní sbírky úprav písní Ludwiga Helmbolda. Zajímavé je však i zastoupení italštiny a francouzštiny, i když ta je, alespoň podle rukopisných marginálií, chápána jako rarita.

Uvažovaný konvolut umožňoval uživateli provozovat polyfonní hudbu ve všech možných situacích, v nichž se mohl tehdejší profesionální hudebník či hudbymilovný amatér nacházet. Obsahuje skladby motetového typu na latinské texty, které mohly být zpívány při bohoslužbě, duchovní německé písně, které byly zpívány při různých duchovních příležitostech včetně domácího prostředí, a hojně obsahuje světské německé písně, francouzské chansony a italské canzonety, tedy profánní repertoár vzdělaných a lépe situovaných příslušníků tehdejší společnosti. Ze základního dobového polyfonního repertoáru chybí pouze části ordinária, propria a officia missae a madrigaly, které mohly být nahrazeny písněmi a chansony. Téměř všechny sbírky konvolutu nesou v titulu poznámku, že skladby mohou být provozovány nejen vokálně, ale i na nástrojích. Konfesionálně je konvolut nevyhraněný, četnější jsou však skladby blízké katolické tradici. Pramen nebyl pouhou součástí knihovní sbírky, ale sloužil v praxi. Řada indicií napovídá, že mohl patřit profesionálnímu hudebníkovi. Jeho jmenná zkratka – WMD – je uvedena na deskách sborníku. Není vyloučeno, že se nám dalším studiem podaří tuto zkratku identifikovat a zařadit uvažovaný konvolut do širších souvislostí, včetně jednoznačného ověření jeho pražské (české) provenience.

18) Srov. BAŤA, Jan: *Z nových vzácných přírůstků knihovny Ústavu hudební vědy FF UK v Praze*, Hudební věda, roč. 46, 2009, s. 207–210.

19) Srov. DANĚK, Petr: *Významné přírůstky hudebního oddělení Národní knihovny ČR*, Národní knihovna, Knihovnická revue, 2000, č. 1, s. 34–35.

20) Srov. kupř. DANĚK, Petr: *Málo známý pramen vokální polyfonie rudolfínské éry*, Hudební věda, roč. 20, 1983, č. 3, s. 257–265; TÝŽ: *Gloriosissimae Virginis Mariae canticum novum aneb zpráva z druhé ruky*, Opus musicum, 2002, č. 4, s. 15–20.

*Teutsche Lieder zuvor
unterschiedlich, jetzund
aber mit des Herrn Authoris
bewilligung inn ein Opus
zusammen getruckt* or
A Practical Guide to the
Composite Book of Printed
Works AZ 38 / AK XII 17¹

PETR DANĚK – TEREZA DAŇKOVÁ

For several decades, the composite book AZ 38 / AK XII 17 was located in the holdings of the Czech Museum of Music in Prague. The composite book contained the discant parts from sixteen printed editions of German provenience, and it is one of the largest books of its kind containing vocal polyphony kept in the Czech Republic. It contains 401 compositions (147 motets, 82 Italian canzonas, and German and a few French polyphonic songs). The represented composers were all active in central Europe in the 1570s: Orlando di Lasso, Ivo de Vento, Alexander Utendal, Jacob Regnart, Johann Knöfel, Johannes Eccard, Ludwig Helmbold, Johann Steurlein, and Antonio Scandello. The study characterizes the individual printed editions and deals with the artistic preferences of the person who compiled the composite book, who was probably a professional musician. Since restitution, the partbook has been back in the keeping of its owner, the Library of the Royal Canonry of Premonstratensians at Strahov.

printed music, vocal polyphony, partbooks, music of the High Renaissance, musical culture of the period before the Battle of White Mountain, Rudolfine music

This study was written within the Programme for the Development of Fields of Study at Charles University, No P12, *History in the Interdisciplinary Perspective*, sub-programme *Fontes. Sources on Czech History*.

1) The title of this paper was inspired by the title of the fourth printed edition contained in the composite book in question – a collection of German songs by Orlando di Lasso (Nuremberg, 1583).

For several decades, there was a composite book in the collection of the National Museum – Czech Museum of Music in Prague containing the discant part from seventeen printed editions of German provenience. The book came to the institution from the Royal Canonry of Premonstratensians at Strahov in the course of confiscations on the basis of authorization from the State Office for Church Affairs, ref. no. III-2498/50, dated 10 June 1950. Later, in connection with the book's processing for inclusion in the collection of the Czech Museum of Music, it was assigned the acquisition number 119/67, by which it is designated to this day. At present, the entire source is again being kept at the Strahov Library. It was returned on 17 Jan. 2012 at the request of its original owner, i.e. Royal Canonry of Premonstratensians at Strahov, in accordance with appendices to Safekeeping Agreement No. 1/2000, dated 4 August 2000.² The composite book had been a part of that collection since 1780 when, under Abbot Václav Mayer, the monastic library obtained it as a part of the extensive library of Jan Šebestián Heidel (1740–1782), a Prague tax official and bibliophile. Immediately after the purchase of the entire book collection, a six-volume catalogue of Heidel's books was created at Strahov. The complete contents of the composite book are recorded in volume four of the catalogue with the shelf mark DJ V 4, fol. 461a. One also finds there a temporary shelf mark given to Heidel's books, i.e. G 56, which is also inscribed on "our" specimen. Under Dlabač's successor Jan Adolf Fischer, O.Praem. (1782–1857), the temporary shelf mark was replaced by the shelf mark 21.V.28. The next Strahov librarian, Cyril Antonín Straka, O.Praem. (1868–1927), carried out the definitive re-cataloging between 1906 and 1919, and he assigned the composite book the shelf mark AK XII 17. After restitution, once the book had been returned to the original collection in 2012, it was again given that shelf mark.³

The set of printed musical works in question is one of the largest composite books of vocal polyphony held in the Czech Republic.⁴ It had undoubtedly already attracted the attention of researchers or librarians long ago, because the individual items of the composite book have been designated in the same hand as op. 1 through op. 16, and this numbering accidentally overlooked the eleventh of the printed works, which was numbered, apparently after the fact, as 10a.⁵ Probably in connection with the source's aforementioned processing for inclusion in the holdings of the AZ collection (the oldest manuscripts and prints) of the Czech Museum of Music, continuous page numbering was added throughout

2) For this information, I sincerely grateful to Dagmar Štefancová and Markéta Kabelková, curators of the Czech Museum of Music in Prague.

3) We are sincerely grateful to the curator of the Strahov Library Petr Voit for his explanation of the origins and fate of the composite book in connection with that institution.

4) A second, similarly extensive composite book is kept at the Research Library in Olomouc, shelf mark no. 5365. It contains fourteen printed works from the years 1557–1564, mostly from the Italian madrigal repertoire (Padovano, Lasso, Ruffo, Wert, Micheli). Cf. e.g. STRAKOVÁ, Theodora: *Vokálně polyfonní skladby na Moravě v 16. a na začátku 17. století*, 3. *Hudební instituce na Moravě a jejich repertoár* (Polyphonic Vocal Compositions in Moravia in the 16th and Early 17th Centuries, 3. Musical Institutions in Moravia and Their Repertoire), *Časopis Moravského muzea* (Journal of the Moravian Museum), *Vědy společenské* (The Social Sciences), LXVIII, 1989, p. 149 ff.

5) This additional numbering was done in connection with the placing of the source inside a protective library cover at the Czech Museum of Music and was not changed after restitution. A brief characterization of the source is glued to the inside of the cover.

in a younger hand from the recent past on the lower right page corners. The front flyleaf also bears older shelf marks – 21.V.28; G 56. The composite book has kept its original appearance. To this day it has its original Renaissance binding, the wear of which clearly indicates that the printed music was used in practice for performing. From this perspective as well, the source is therefore noteworthy documentation of a personal, original choice of repertoire and of its ordering. Several pieces of important information were embossed on the front strip of leather covering the cardboard panels between which the composite book is bound. Besides identification of the vocal part (D), the year is also stated (1583), probably indicating when the composite book was compiled, bound, and given a cover. There is also embossing of a person's initials, probably of the first owner – WMD. On the front flyleaf, we find identification of another, later owner – *Sum ex libris Joanni Tapperti Die 1665*.⁶ The printed editions were published between 1571 and 1583, and all of them were the product of German printers, even in the cases involving publication of musical settings of Italian or French texts.

The ordering of the printed works in the composite book is based not on the year of publication or the genre, but rather by author. In ordering the printed works, the compiler seems to have been guided by his opinion of the prominence of the individual composers, influenced undoubtedly by the times and the milieu in which he lived. In every respect, the choice of authors focuses almost exclusively on important figures who were working in central Europe in the 1570s. First on the list is Orlando di Lasso, *Kapellmeister* to the Duke of Bavaria, and second was Ivo de Vento, who was a musician at the same court. The third in order is Alexander Utendal, *Vice-Kapellmeister* at the court of Ferdinand of Tyrol, followed by Jacob Regnart, *Vice-Kapellmeister* to the imperial court. The next two printed editions present the music of Johann Knöfel, who was the *Kapellmeister* to the Elector of the Palatinate at the time of their publishing. Represented by one printed edition each are Johannes Eccard, a musician in the services of Jakob Fugger, and Ludwig Helmbold, a poet and theologian. At the end of the composite book we find the *Kapellmeister* of the Saxon court in Dresden, Antonio Scandello.⁷ It is not without interest that while the

6) We have not succeeded in further identifying the person named Johannes Tappertus.

7) The authors of the individual printed works are designated as follows:

1. Authore Orlando de Lasso, Musicorum apud Illustriss: Bavariae Ducem Guilielmum, &c. Rectore
2. Authore Orlando de Lasso, Illustrissimi Bavariae Ducis Guilielmi, &c. Musici Chori Magistro
3. Authore Orlando de Lasso, Musicorum apud Sereniss: Bavariae Ducem Guilielmum, &c. Rectore
4. Orlandi Lassi, Fürstlichen Bayrischen Capellenmeisters
5. ...Ivonem de Vento, Fürstlichen Bayrischen Musicum
6. ...Ivonem de Vento, Fürst: Bay[rischen] Musicum
7. ...Alexandrum Utenthal, Fürstlichen Durchleuchtigkeit Ertzhertzogen Ferdinandi, rc. Musicum
8. Autore Iacobo Regnart Flandro, Sacrae Caesarae Maiestatis Musico
9. ...Jacobum Regnart Röm. Key. Maiestat, rc. Musicum, und ViceCapellmeister
10. Di Iacomo Regnart Musico della S. C. Maesta, dell'Imperatore Maximilano Secondo
11. Di Iacomo Regnart Vice Maestro di Capella, della S. C.Maesta, dell' Imperatore Rudulpho Secondo
12. A Joanne Knoefelio Silesio, Illustrissimi Electoris Palatini Ludovici &c. Chori Musici Magistro
13. ...Johannem Knöfelium, Churfürst. Pfaltz. Rc. Capellenmeister
14. Iohannem Eccardum Mulhusinum, des Wolgebornen Herrn Jacobi Fuggers Musicum

composers of the first half of the collection were of the Catholic faith, the last composers in the composite book were either Protestants (Knöfel, Eccard, Helmbold), or they were working in the services of a Protestant court (Scandello). This is definitely no coincidence, but rather the result of the intent or preferences of the compiler. At the same time, it cannot be overlooked that if a composer is represented by printed editions with different genres (Lasso, Regnart, Knöfel), the compiler of the composite book has placed the printed motets first, followed by secular music (songs, canzonas).

With some exception, the printed editions, most of which are from Nuremberg and Munich printers and are in an identical format, contain schematic information: besides the listing of the contents, the number of voices, the designation of the particular voice notated in the part, the place of publication, and the identity of the printer, they also state the fact that the compositions can be sung or, if so desired, also played on various musical instruments (...*welche gantz lieblich zu singen, und auff allerley Instrumenten zugebrauchen...*). In exceptional cases, other more detailed information is provided, such as, for example, the address of the printer of printed edition no. 14 (...*Wohnhafftig in der Jüdingassen...*). Several of the printed editions are furnished with an imperial privilege forbidding their reprinting. Some of the printed editions provide information about the participation of the composer or editor in preparation of the compositions for printing (no. 4: ...*zuvor unterschiedlich, jetzund aber mit des Herrn Authoris bewilligung inn ein Opus zusammen getruckt*; no. 5: ...*componirt, und in den truck gegeben*; no. 6: ...*componirt, corrigirt, und in druck verfertiget...*; no. 15: ...*componiret und in Druck verordnet durch Johannem Steurlein, Smalcaldensen, Stadtschreibern zu Wasungen*).

Contents of the Composite Book – Characteristics of the Individual Printed Editions:

1) 1582, Orlando di Lasso

Sacrae cantiones, quinque vocum, quae cum vivae voci, tum omnis generis instrumentis musicis commodissime applicari possunt. Opus planè novum, nunquam alijs Typis excusum: lampridem summa diligentia compositum, ac sine menda in lucem editum. – München, Adam Berg.

RISM L 938

The whole composite book begins with a set of motets for five voices by Orlando di Lasso (1532–1594), designated as *sacrae cantiones*. The set is furnished with a privilege of Emperor Rudolf II, which was issued on 15 June 1581 by the emperor's court chancellor for printed editions of works by this composer. The dedication, dated to the calends of March of 1582 in Munich, is to the Nuremberg city council. The collection contains the soprano voice of sixteen Latin motets in one-part form and five in two-part form. The same printed edition, this time with a more complete set of vocal parts (D, A, T, B), has also been

15. ...M. Ludovicum Helmboldum, Mulhusinum

16. Composti per Messer Antonio Scandello Musico del Illustrissimo & Eccellentissimo Signor Duca Augusto Elettore di Sassonia

17. Composte per Antonio Scandello Maestro de la Capella del Illustriſſ: ... signor Elettore di Sassonia etc.

preserved in Bohemia as the fifth section of a composite book catalogued under shelf mark 852 at the monastery library of the Benedictine abbey in Broumov.⁸ The complete printed edition had five volumes.

2) 1582, Orlando di Lasso

Lectiones sacrae novem, ex libris Hiob excerptae, musicis numeris iam recens compositae: nec non aliae nonnullae piae Cantiones, omnibus qui tam vivae vocis quàm Instrumentorum Musicorum cantu non imperitè utuntur, apprimè accommodae. Quatuor vocum. – München, Adam Berg.

RISM L 940

The second printed edition in the composite book is a set of lessons – motets for four voices by Orlando di Lasso based on the Book of Job from the Old Testament. It, too is furnished with an abbreviated version of the imperial privilege dated 15 June 1581, this time in German, which forbids the reprinting of these compositions. The dedication is to Julius Echter von Mespelbrunn (1545–1617), Prince-Bishop of Würzburg, and it is dated to the calends of January, 1582.⁹

3) 1582, Orlando di Lasso

Mottetta, sex vocum, typis nondum uspiam excusa: singulari authoris industria iampridem composita, et praelo submissa. Quibus tam voces humanae, quam cuiusvis generis instrumenta musica concentu non iniucundo applicari possunt. – München, Adam Berg.

RISM L 939

Third in sequence is another printed edition of works by Orlando di Lasso, published the same years as the previous ones (1582). Again in this case, the imperial privilege is printed in Latin in an abbreviated form (*Extractus privilegii Caes: Maiest:*), and the dedication is to Jakob Fugger (1542–1598), Freiherr von Kirchberg und zu Weissenhorn, dated to the calends of March of the year of its publication in Munich. The printed edition contains fifteen motets in a single section for six voices and eleven more in two sections. Besides the discant part in this composite book, a tenor volume has also been preserved in Bohemia in a composite book with the shelf mark AZ 36 (6) at the National Museum – Czech Museum of Music.¹⁰

8) Cf. DANĚK, Petr: *Historické tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a instrumentální hudby v českých zemích do roku 1630. Se soupisem tisků z let 1488–1628 uložených v Čechách* (Historic Printed Editions of Vocal Polyphony, Early Monody, Music Theory, and Instrumental Music in Bohemia and Moravia up to the Year 1630. With a Listing of Printed Editions from the Years 1488–1628 Kept in Bohemia), KLP, Prague 2015, p. 108, 1582/1.

9) For a digital copy of the printed edition, cf. <http://goo.gl/8LbAqt>.

10) Cf. DANĚK, op. cit. in footnote no. 8, p. 108, 1582/2.

4) 1583, Orlando di Lasso

Teutsche Lieder mit fünff Stimmen, zuvor unterschiedlich, jetzund aber mit des Herrn Authoris bewilligung inn ein Opus zusammen getruckt. – Nürnberg, Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes).

RISM L 947

This extensive set of songs to German texts set for five voices by Orlando di Lasso, identified in this case on the title page as the *Fürstlichen Bayrischen Capellenmeister*, presents the composer's arrangements of forty-two compositions in this popular genre. It contains popular drinking songs and humorous songs that had already been published in a collection in 1567 (e.g. *Vatter unser im Himmelreich*; *Der Wein, der schmeckt mir also vol*; *Im Meyen hört man die Hanen krayen*), and it also includes songs from printed editions published in 1572 (*Mein Mann, der ist in Krieg zogen*; *Es jagt ein Jeger* et al.) and 1576 (*Susannen frumbt*; *Ich armer Mann*; *Mein Frau Hilgart* et al.), including the concluding French chanson *Las, je n'irai plus*. The ordering of the songs differs from that of the printed editions that preceded this published collection. Printed in the introduction in German is an imperial privilege from the year 1581 that is identical to the one in the second printed edition contained in this composite book. The following is stated on the last page of the printed edition: *Gedruckt zu Nürnberg, Katharinam Gerlach, Joannes vom Berg (haeredes)*.

5) 1571, Ivo de Vento

Newe teutsche Lieder mit vier Stimmen, sampt zwayen Dialogen, deren ainer mid achten, der ander mit sibnen gantz lieblich zu singen und auff allerley Instrumenten zugebrauchen. – München, Adam Berg.

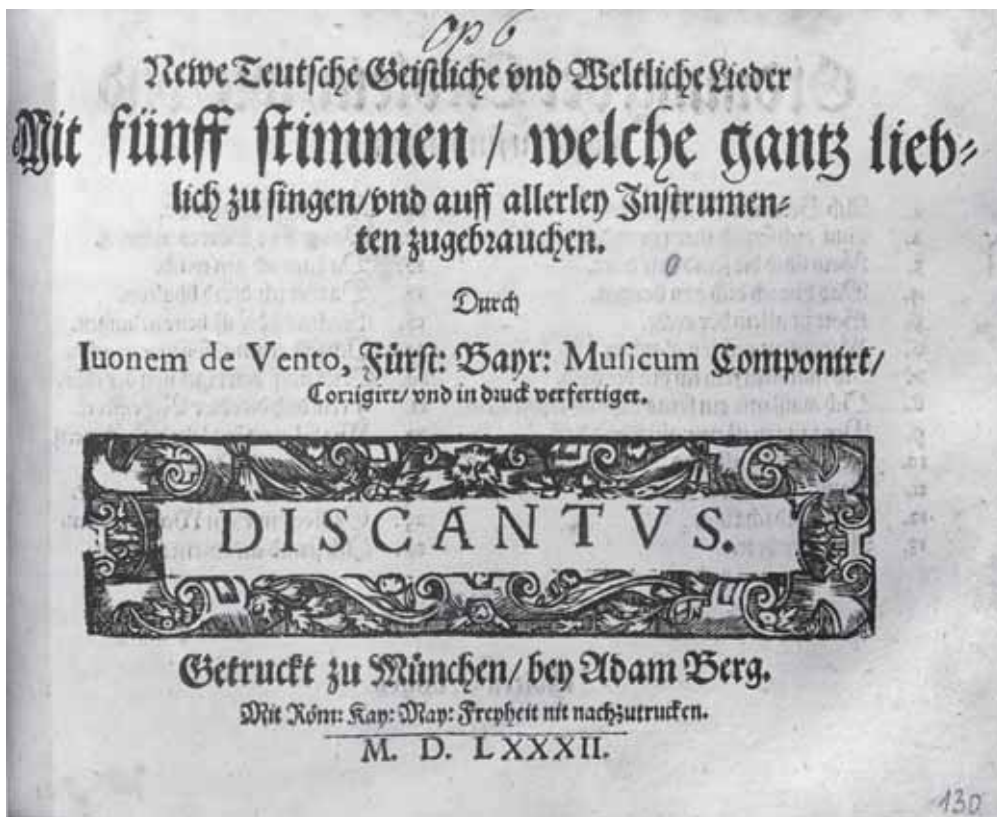
RISM V 1123

The following printed edition of songs for four voices is by Ivo de Vento (1543/45 – 1575, Munich), who is identified on the first page as *Fürstlichen Bayrischen Musicus*. The edition is dedicated to Albrecht V, Duke of Bavaria. At the time when the collection was published, Vento was working as an organist at the court in Munich. Although he probably came from the Netherlands, he had already been singing in Munich as a boy, and later he was known primarily for his songs in the German language for between four and six voices. In them, he successfully employs elements of the Italian madrigal and of the villanelle style. In 1560, he studied organ in Venice under Claudio Merulo at the expense of the Duke of Bavaria. The collection contains thirteen German songs for four voices and two designated as *Dialog* that are for seven or eight voices. The songs are in one-, two-, and in one case (no. 9) three-part form. The collection begins with a sacred song, and the rest are secular. The first edition of this collection was published a year earlier, and this is the second edition.

6) 1582, Ivo de Vento

Newe Teutsche Geistliche und Weltliche Lieder mit fünf stimmen welche gantz lieblich zu singen und auff allerley Instrumenten zugebrauchen... – München, Adam Berg.

RISM V 1121

The second collection of German songs by Ivo de Vento is dated 1582, but it is a reprinting of a successful collection from 1569 that contains twenty-six songs, six of which belong to the sacred genre (the first of the songs – *Ach Gott was vol ich singen* – has six sections!), while the rest consists of secular works. There is also information on the title page, which states: ...*Durch Iuonem de Vento, Fürst: Bayr: Musicum Componirt, Corrigirt und in druck verfertigt*, confirming that it is a new edition of already published compositions. Both collections of Vento's songs allow for the performance of the compositions on instruments: ...*und auff allerley Instrumenten zugebrauchen*.

7) 1574, Alexander Utendal

Froeliche neue Teutsche unnd Frantzoesische Lieder lieblich zu singen auch auff allerley Instrumenten zugebrauchen nach sonderer art der Music Componirt mit vier fünff und mehr stimmen. – Nürnberg, Theodor (Dietrich) Gerlach.

RISM U 123

From the works of Alexander Utendal (ca. 1530 – 7 May 1581, Innsbruck), a noteworthy composer who remains underappreciated to this day, the composite book contains a printed edition of German and French songs published in Nuremberg in 1574. The

undated dedication is to Archduke Ferdinand of Austria; Utendal was in the services of the archduke at the time the collection was published, as he himself confirms on the title page. In the archduke's entourage, he visited Prague repeatedly, among other place. The complete printed edition had five volumes, in which six German songs for four voices, six for five voices, and one for eight voices were printed. There followed five four-voice and seven five-voice French songs, two of which are identified as villanelles. These songs are brief, tuneful, and have several strophes of text. The collection concludes with one six-voice song in French – probably Utendal's native language. A new edition of the collection was published in 1586 by the printer Catherine Gerlach. Interestingly, at the beginning of the section with French songs following the set of German songs, there are some smudged and therefore poorly legible period annotations that inform the user that the texts in question are in French.

8) 1577, Jacob Regnart

Aliquot cantiones, vulgo motecta appellatae, ex veteri atque novo testamento collectae, quatuor vocum. Auctore Iacobo Regnart Flandro, Sac: Caes: Mai: musico. – Nürnberg, Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes).

RISM R 732

Sacrae Caesareae Maiestatis Musico Jacob Regnart (ca. 1540 – 16 Oct. 1599, Prague) lived a full life in the services of the Habsburgs travelling between Vienna – Prague – Innsbruck. He began as a singer under the direction of Jacob Vaet, in the early 1580s he was *Vice-Kapellmeister* at the court of Rudolf II in Prague, then from 1585 until 1596 he was the *Kapellmeister* in Innsbruck. In 1598 he returned to Prague, and he died there. He left behind a wealth of sacred and secular works. The composite book contains a printed edition of his four-voice motets published in Nuremberg in 1577. It contains twenty-four compositions with one up to three sections with texts from the New and the Old Testament. The twelfth and twenty-first compositions bear the designation *Ad aequales*. The dedication, dated May 1577, is to Victor August Fugger (1547–1586), Baron of Kirchberg and Wiessenhorn. According to the title page, this printed edition was furnished with an imperial privilege for a period of six years: *...Cum gratia & Privilegio Caesareae Maiestatis ad annos sex*. In the preserved discant part, however, the privilege in question is not reprinted.

9) 1580, Jacob Regnart

Neue kurtzweilige Teutsche Lieder, mit fünff stimmen, welche gantz lieblich zu singen, und auff allerley Instrumenten zugebrauchen, Componirt Durch Jacobum Regnart Röm: Key: Maiestat: etc. Musicum und ViceCapellnmeister. – Nürnberg, Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes).

RISM R 751

Another Regnart collection contains songs for five voices with German texts. Regnart is identified here as: *...Röm. Key. Maiestat, etc. Musicum und ViceCapellnmeister.*

The title page also bears a warning that the works cannot be reprinted without the permission of the emperor: ...*Mit Röm. Key. Mai. Freiheit nicht nachzudrucken.* The composer's fears were justified. Because of their popularity, Regnart's secular songs and canzonas were repeatedly published, imitated, and arranged. This collection was printed again by Catherine Gerlach six years later. It

contains sixteen songs with various numbers of sections. Ten of the songs are in one-part form, one is in two sections, four consist of four sections, and one – the well known *Ein mals in einem tiefen tal* – has six sections.¹¹

10) 1580 (1574?), Jacob Regnart

Il primo libro delle canzone italiane a cinque voci. Novamente poste in luce. – Nürnberg, Katharina Gerlach (?)

RISM R 738, 739, 740

The next section of the composite book contains the first and second books of Italian Canzonettas by Jacob Regnart. The title page to the first book states neither the year of publication nor the identity of the printer, but rather only the place of publication – Nuremberg. The Viennese dedication dated 21 April 1574 is to the Archduke, who was later to become Emperor Rudolf II. The collection contains sixteen five-voice canzonettas. This is a relatively rare copy, and there is not full agreement in the musicology literature on the determination of the date of its publication. In terms of its content, it is apparently the second printed edition of Regnart's canzonettas from 1574, which was published in Vienna by Johann Mair.¹² We have been led to date the edition to 1580 and to identify the

¹¹⁾ For a digital copy of the printed edition, cf. <http://goo.gl/8LbAqt>.

¹²⁾ Cf. RISM R 738; also e.g. PASS, Walter: *Thematischer Katalog sämtlicher Werke Jacob Regnarts (ca. 1540-1599)*, *Tabulae Musicae Austriacae*, Bd. V, Wien 1969, p. 46. Walter Pass states that in the collection of the Czech Museum of Music, there is a soprano volume of the first edition of these canzonettas, but it has not been found. This may be a case of the incorrect categorizing of the copy belonging to the composite book we are analyzing. The copy in this volume was probably issued in 1580; cf. <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/searchresults?query=Jakob+Regnart>.

printer as Catherine Gerlach because it is typographically identical to the printed edition of the second book of canzonas, which comes next in the composite book.¹³

11) 1581, Jacob Regnart

Il secundo libro delle Canzone Italiane a cinque voci. Novamente poste in luce. – Nürnberg, Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes).

RISM R 753

The continuation of the five-voice canzonettas was not published until 1581, again in Nuremberg. It bears an undated dedication in Italian to George III, Duke of Montfort (ca. 1550–1590), who married Anna von Lobkowicz, the daughter of Nicholas Popel von Lobkowicz. The edition contains eighteen canzonettas in one-part form. The composer is identified as the *Vice-Kapellmeister* of the imperial court. The identification of the printer, and the place and date of publication are found at the end of the printed volume: *Noribergae, Imprimebatur in officina Catharinae Gerlachin, et Haeredum Johannis Montani C/O IO LXXXI*. In view of the fact that the layout of the title page of the printed edition is identical to the title page of the edition of the previous first book of Regnart's canzonettas, including the decorative copper engravings and the format of the printed music, the same printer is apparently involved, as we have already said above. The first and second books of Regnart's Italian canzonettas were finally published in a German translation in 1595.¹⁴

12) 1580, Johann Knöfel

Cantiones piae, sex et quinque vocibus, tam voci humanae, quam instrumentis musicis accommodatae, harmonicis numeris concinnatae. – Nürnberg, Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes).

RISM K 991

The two printed editions of works by the Silesian composer Johann Knöfel included in the composite book we are analyzing document the popularity of this composer in the Czech Lands (if we assume the Bohemical provenience of the composite book). Czech musicology has not yet devoted sufficient attention to Knöfel, although there are a number of indications

13) For a digital copy of the printed edition, cf. <http://goo.gl/BWmJUA>.

14) For a digital copy of the printed edition, cf. <http://goo.gl/w67fBU>.

that he had very close ties to the Czech milieu and that he worked repeatedly in Bohemia and in Prague in particular. In 1592 Jiří Nigrin's print shop in Prague published an edition of Knöfel's *Novae melodiae*, and during the same period, Knöfel was also working at the Church of St Henry in Prague's New Town, although on the title page of the Nuremberg edition of 1580, which is placed first in the composite book, he is identified as the *Chori Musici Magistro* to the Elector Palatine. He also dedicated this printed edition to his patron Louis VI, Elector Palatine (1539–1583). After the dedication, there is an elegy as a tribute to the author of the collection. The author of the elegy was the German humanist, poet, and musician Sebastian Pichselius (1535–1582). The edition contains ten five-voice compositions and an equal number of six voices. At the end of the fifth composition, *Fundamenta eius in montibus sanctis* (Psalm 86), there is a period annotation providing information about performance practice. The first verse of Psalm 69 is cited apparently in connection with the performance of the following motet. The verse was to be intoned monophonically in imitation of Gregorian chant before the actual polyphonic continuation in five voices. We also find a similar annotation with the first and third part of the seventeenth composition, *Haec dies, quam fecit dominus*.¹⁵

13) 1581, Johann Knöfel

Neue Teutsche Liedlein mit fünff Stimmen. Welche den mehrern theil den brauch diser Welt beschreiben und anzeigen, als nemlich von untrew der Leute, von vil zusagen und wenig halten, von guten worten und falschem hertzen. Darunter auch andere fröliche zur Collation und freuden wol dienende Gesenglein eingemischt und gemenet. Welche alle also gemacht, dass sie mit Menschlicher stimm, und auff Instrumenten, nach eines jeden gefallen können gebrauchet werden. – Nürnberg, Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes).

RISM K 992

Next comes Knöfel's collection, the contents of which are peculiar. It consists of twenty-three German five-voice songs of a moralizing character. In it, we find a musical setting of a "symbolum" to Louis VI, Elector Palatine, another to his wife Princess Elisabeth (1539–1582), and yet another to Prince-Elector Ruprecht (?), a musical setting of a text about contempt for music (*Von veracht der Music*), and compositions about drunkenness (*Von der Trunckenheit*), the capriciousness of mankind (*Von unbeständigkeit der Menschen*), and false tongues (*Von falschen zungen*). Printed at the conclusion are the noteworthy composition *Ad genus chromaticum* and an eight-voice setting of the poem *Wie man der Welt kan recht thun nicht*. The preface, a dedication to the city council and the mayor of the city of Amberg, is dated to the Feast of St Peter and St Paul in Heidelberg in 1581. The edition is also furnished with imperial protection against reprinting.¹⁶

¹⁵) For a digital copy of the printed edition, cf. <http://goo.gl/kSbTGh>.

¹⁶) For a digital copy of the printed edition, cf. <http://goo.gl/wTqPiM>.

14) 1578, Johannes Eccard

Neue deutsche Lieder, mit Vieren und Fünf Stimmen, gantz lieblich zu singen, und auf allerley Musicalischen Instrumenten, zu gebrauchen, mit besonderm fleiss und Observation Componieret... – Mühlhausen, Georg Hantsch.

RISM E 170

At the time when this printed edition was published, Johannes Eccard (1553–1611) was the *Kapellmeister* to the Fugger family, as is confirmed by the dedication of the entire printed edition dated to St Bartholomew's Day in Augsburg. The addressees are Hans and Jakob Fugger. The printed edition was published in the composer's native city, Mühlhausen. It contains twelve songs for five voices and twelve more for six voices, all with German texts. Eccard was a pupil of Ludwig Helmbold, who is represented in the composite book by the following printed edition.¹⁷

15) 1575, Ludwig Helmbold – Johann Steurlein

XXI. Geistliche Lieder, den Gottseligen Christen zugerichtet. Durch M. Ludovicum Helmboldum Mulhusinum. Und nu mit Vier Stimmen Componiret und in Druck verordnet durch Johannem Steurlein Smalcaldensem, Stadtschreibern zu Wasungen. – Erfurt, Georg Baumann.

RISM S 6030

In a sense, the German composer Ludwig Helmbold (1532–1598) does not belong among the select group of *Kapellmeisters* and *Vice-Kapellmeisters* represented in this composite book. In his day, he was better known and more appreciated as a poet and an author of hymn texts and odes. It was in connection with this area of his creative activity that

Emperor Maximilian II conferred on him the title of *poeta laureatus* in 1565. He worked in Mühlhausen, Leipzig, and Erfurt primarily in the role of a Protestant poet and theologian.

17) For a digital copy of the discant part of this printed edition, cf. <http://goo.gl/g30pc0>.

Of the composers in this collection, the closest to him was Johannes Eccard, whether in terms of his place of birth, his religious orientation, or the personal connection of the pupil/teacher relationship. The collection contains Helmbold's musically simpler strophic songs to Protestant texts in a four-voice arrangement by his younger contemporary, the German Protestant poet and composer Johann Steurlein (1546–1613), who was given the title *poeta laureatus* by Emperor Rudolf II.

16) 1572, Antonio Scandello

El primo libro de le canzoni napolitane a IIII. voci, composti per messer Antonio Scandello musico del Illustrissimo & Eccellentissimo Signor Duca Augusto Elettore di Sassonia novamente Dati in Luce. – Nürnberg, Viduae & Haeredum ... Ulrich Neuber.

RISM S 1146

The last two printed editions in the composite book contain secular canzonas in the Neapolitan style by the Italian composer Antonio Scandello (1517–1580), who spent the greater part of his life in the services of the Saxon court in Dresden. He began his musical career in northern Italy in Bergamo and Trent as a cornet player. In 1549 he was obtained for the services of Maurice, Elector of Saxony (1521–1553) in Dresden. He travelled to Italy frequently, and he stayed in contact with a number of ensembles at German courts and in cities (Augsburg, Regensburg, Wrocław). His oeuvre is extensive, and it encompasses all musical types and genres in use during the period of the High Renaissance, including Passions and *Auferstehungshistorie* (Resurrection Stories), which belong more properly to the Protestant repertoire. He made an original use of Italian and German influences. His secular songs in the form of villanelles and canzonas became very popular, and they were published repeatedly with Italian and German texts. The first printed edition is dedicated to Augustus, the Duke of Saxony (1526–1583) and is dated 15 March 1566. The copy bound in the composite book represents another edition of this popular collection from the year 1572. It contains twenty-four compositions in one-part form.

17) 1577, Antonio Scandello

Il secondo libro dele canzone napolitane, à quattro & à cinquè voci. Composte per Antonio Scandello Maestro de la Capella del Illustriss: et Eccellentiss: signor Elettore di Sassonia et c. novamente date in luce. – München, Adam Berg.

RISM S 1156

The printed edition of the second book of canzonets for four and five voices by Antonio Scandello was published in Munich by Adam Berg. The composer's undated dedication of the work is to Archduke Ferdinand of Tyrol (1529–1595). The volume contains twelve works for four voices and an equal number for five voices.

Overview of printed editions of music in the composite book AZ 38 / AK XII 17

Order	Year of publication	Place	Printer	Composer	Contents / type – genre	No. of voices in the complete set
1	1582	Munich	Adam Berg	Orlando di Lasso	Latin motet	5
2	1582	Munich	Adam Berg	Orlando di Lasso	Lesson based on Job	4
3	1582	Munich	Adam Berg	Orlando di Lasso	Latin motet	6
4	1583	Nuremberg	Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes)	Orlando di Lasso	German songs and a French chanson	5
5	1571	Munich	Adam Berg	Ivo de Vento	German songs	4, 7, 8
6	1582	Munich	Adam Berg	Ivo de Vento	German secular and sacred songs	5
7	1574	Nuremberg	Theodor (Dietrich) Gerlach	Alexander Utendal	German and French secular songs	4, 5 and more
8	1580	Nuremberg	Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes)	Jacob Regnart	Latin motet	4
9	1580	Nuremberg	Katharina Gerlach a Johann vom Berg (haeredes)	Jacob Regnart	German songs	5
10	1580?	Nuremberg	Katharina Gerlach (?)	Jacob Regnart	Italian canzonas	5
11	1581	Nuremberg	Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes)	Jacob Regnart	Italian canzonas	5
12	1580	Nuremberg	Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes)	Johann Knöfel	Latin motet	5–6
13	1581	Nuremberg	Katharina Gerlach, Johann vom Berg (haeredes)	Johann Knöfel	German songs	6
14	1578	Mülhausen	Georg Hantsch	Johannes Eccard	German songs	4, 5
15	1575	Erfurt	Georg Baumann	Ludwig Helmbold / Johann Steurlein	German sacred songs	4
16	1572	Nuremberg	Ulrich Neuber	Antonio Scandello	Italian canzonas	4
17	1577	Munich	Adam Berg	Antonio Scandello	Italian canzonas	4, 5

Conclusion

During the period of the High Renaissance, it was customary to bind musical (and also, non-musical) printed editions into composite books. A large number of these have been preserved in the Czech Republic. Printed editions of music bound separately¹⁸ or even without a cover¹⁹ have only rarely been preserved. Naturally, not only printed editions, but

18) Cf. BAŤA, Jan: *Z nových vzácných přírůstků knihovny Ústavu hudební vědy FF UK v Praze* (Some New, Rare Additions to the Library of the Institute of Musicology of the Faculty of Arts of Charles University in Prague), *Hudební věda* (Musicology), vol. 46, 2009, pp. 207–210.

19) Cf. DANĚK, Petr: *Významné přírůstky hudebního oddělení Národní knihovny ČR* (Significant Additions to the Music Department of the National Library of the Czech Republic), *Národní knihovna* (National Library), *Knihovnická revue* (Book Review), 2000, no. 1, pp. 34–35.

also manuscripts were bound together into composite books.²⁰ Every composite book is an example of the owner's unique choice of composers and compositions. The composite book AZ 38 / AK XII 17, which we have been discussing, bears a number of indications of the user's personal interest in a certain circle of composers and a particular content of repertoire. It contains a total of 401 compositions (147 motets and 82 Italian canzonas, the remainder consisting of German and also some French polyphonic songs). Preference is given mainly to composers connected with central European courts and cities (Munich, Prague, Dresden, Innsbruck, Augsburg, Regensburg, Wrocław). At the same time, one cannot overlook the possible Czech provenience of the source or, rather, its closeness to the musical culture of the era of Emperor Rudolf II shown by a number of aspects (dedications to the emperor, to members of the House of Habsburg, or to a noblemen connected with the court, the imperial titles of the authors, the imperial privileges for printing, and the positions of the composers in the services of the emperor). The composers represented were mostly well known at the time in the relevant geographical area. Besides Latin as the universal language, the selection gives preference in particular to German to such an extent that one would hypothesize that the owner's main or native language was, in fact, German. This is also indicated by the presence of a many German songs of various kinds, including a peculiar collection of song arrangements by Ludwig Helmbold. Interestingly, however, Italian and French are also represented, although that is understood as a curiosity, at least according to the manuscript marginalia.

This composite book allowed its user to perform polyphonic music in all of the possible situations in which a professional musician or music-loving amateur might have found himself at the time. It contains compositions in the motet genre with Latin texts that could be sung at a worship service, German sacred songs that could be sung on various religious occasions including in the home, and plenty of German secular songs, French chansons, and Italian canzonetas, which constituted the secular repertoire of the educated, better-off members of society at the time. Of the basic polyphonic repertoire of the day, all that is missing are parts of the Ordinary, the Proper, and the Officium missae, as well as madrigals, which could be substituted for by songs and chansons. Almost all of the collections in the composite book have a note on their title pages stating that the compositions can be performed not only vocally, but also on instruments. The composite book is denominationally ambivalent, but compositions closer to the Catholic tradition are more numerous. The source was not merely a part of a library collection; it served for practical use. There are several indications that it may have belonged to a professional musician. It cannot be ruled out that by further study, we shall succeed in identifying this abbreviation WMD and placing the composite book in question into a broader context, including the definitive verification of its Prague (Czech) provenience.

20) Cf. e.g. DANĚK, Petr: *Málo známý pramen vokální polyfonie rudolfínské éry* (A Little-Known Source for Vocal Polyphony from the Era of Emperor Rudolf), *Hudební věda* (Musicology), vol. 20, 1983, no. 3, pp. 257–265; Also see: *Gloriosissimae Virginis Mariae canticum novum aneb zpráva z druhé ruky* (Gloriosissimae Virginis Mariae canticum novum or A Second-Hand Report), *Opus musicum*, 2002, no. 4, pp. 15–20.

Kožený pokryv lepenkových desek z přední a zadní strany konvolutu renesančních hudebních tisků / **Leather cover of cardboard panels** from the front and back of the composite book of Renaissance printed editions of music, ca. 1583

Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, sign. AK XII 17 / Library of the Royal Canonry of Premonstratensians at Strahov, shelf mark: AK XII 17

Orlando di Lasso: Sacrae cantiones quinque vocum

Tisk, titulní list, Adam Berg, Mnichov, 1582 / Printed edition, title page, Adam Berg, Munich, 1582
 Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, sign. AK XII 17 (1) / Library of the Royal Canonry
 of Premonstratensians at Strahov, shelf mark: AK XII 17 (1)

Johannes Knöfel: Neue Teutsche Liedlein mit fünff Stimmen

Tisk, titulní list, Katharina Gerlach – Johann vom Berg (haeredes), Norimberk, 1581 / Printed edition, title page,
 Katharina Gerlach – Johann vom Berg (haeredes), Nuremberg, 1581
 Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově, sign. AK XII 17 (13) / Library of the Royal Canonry
 of Premonstratensians at Strahov, shelf mark: AK XII 17 (13)